

Deze verzamelterm omvat een breed gamma van in meer of mindere mate fabrieksmatige activiteiten die in de door de RSZ gebruikte "Algemene Systematische Bedrijfsindeling in de Europese Gemeenschappen aangepast aan de Behoeften in België (of de NACE-Code, versie van vóór februari 1993) samengebracht zijn in de bedrijfsklassen 411 tot 429. In vele publicaties worden deze industriële activiteiten ondergebracht onder de term agro-industrie. Er wordt hier gewerkt met RSZ-tewerkstellingsgegevens per 30.06.1995, de meest recente ter beschikking staande cijfers op het ogenblik van het opmaken van deze kaarten. Alleen de bezoldigde RSZ-tewerkstelling geeft voldoende relevante en gedetailleerde sociale en economische informatie om deze industrie tot op het niveau van de gemeenten per bedrijfsklassen te analyseren.

Op alle kaarten (behalve kaart 1) wordt gewerkt met alle bedrijven (ook de kleinere meer ambachtelijke met minder dan 20 werknemers) zodat het beeld praktisch volledig is.

Per 31.06.1992 telde de Belgische voedings- en genotmiddelenindustrie 7.112 bedrijven met in totaal 93.883 werknemers (10% van de gehele secundaire tewerkstelling, bouwsector inbegrepen). Deze tewerkstelling was als volgt verdeeld over de drie Gewesten: Vlaanderen 65.677 (69,9%), Wallonië 20.784 (22,1%), Brussels Gewest 7.422 (8,0%).

Zoals blijkt uit deze cijfers is de voedings- en genotmiddelenindustrie een sterk overwegend Vlaamse aangelegenheid, nóg meer dan de hele nijverheidssector (medio 1992: 66,8% van de totale industriële Belgische RSZ-tewerkstelling in Vlaanderen). Alleen de productie van mineraal water is overwegend Waals. Zelfs de suikerindustrie is qua tewerkstelling overwegend in Vlaanderen gevestigd.

De tewerkstelling in deze grotendeels op agrarische grondstoffen gesteunde industriële bedrijfstak (kaart 2 is nochtans meer stedelijk dan landelijk).

De vijf grootste stadsgewesten groeperen meer dan 30% van de tewerkstelling: het Brusselse ongeveer 13.000 (waarvan 7.422 werknemers alleen al in het Hoofdstedelijk Gewest), het Antwerpse bijna 9.000 (3.997 in Antwerpen zelf), het Luikse minder dan 3.000 (nagenoeg volledig in Luik zelf), het Gentse 3.500 (Gent 2.346) en het Charleroise (meer dan 1.100).

Andere tewerkstellingscentra met meer dan 1.000 werknemers hebben hun hoog cijfer te danken aan ofwel één specifieke sterk ontwikkelde bedrijfsklasse ofwel aan zelfs maar één enkel bedrijf: Leuven (2.493 tewerkgestelden; hoofdzakelijk brouwerij), Herentals (2.474; koekjes, chocolade- en suikerwerk), Aalst (1.328; zetmeelderivaten), Izegem (1.328; olie). Verder hebben Turnhout (1.111), Veurne (1.069), Brugge (1.062) ook meer dan 1.000 tewerkgestelden. Op een paar uitzonderingen na (b.v. Ruiselede, Ardoois, Langemark) zijn er geen "landelijke" gemeenten met hoge tewerkstellingscijfers.

Het derde algemeen kenmerk is dat, behalve in de grote steden en een paar andere steden het aantal sterk vertegenwoordigde bedrijfsklassen (meer dan 5% van de tewerkstelling in de bedrijven met 20 werknemers en meer) (kaart 1) doorgaans klein is. In Antwerpen, Gent en het Hoofdstedelijk Gewest Brussel zijn er telkens 8 bedrijfsklassen, in Luik en Charleroi 5. Verder zijn er in Kortrijk en Roeselare 6, in Turnhout, Brugge en Waregem 5. Soms overweegt in grotere tewerkstellingscentra één bedrijfsklasse zwaar. Hier kunnen o.a. vermeld: Kontich (610 tewerkgestelden; 90,5% in de brouwerijsector), Kasterlee (574; 94,8% chocolade- en suikerwerk), Vilvoorde (679; 84,1% koekjes e.d.), Tienen (730; 100% suiker), Spa (583; 100% mineraal water), Namen (906; 93,4% zuivel), Lebbeke (803; 82,7% chocolade- en suikerwerk), Deinze (748; 80,9% veevoerders), Beveren (735; 80,5% koekjes e.d.), Ardoois (663; 84,9% groenten- en fruitverwerking). In de overige tewerkstellingscentra is het aantal meldenswaardige bedrijfsklassen doorgaans beperkt tot één of twee.

De twee grote centra van de **productie van oliën en vetten** (kaart 3) zijn Izegem (met Lichtervelde en Staden) en Antwerpen, aansluitend bij de historische olienijverheid gesteund op resp. de regionale grondstoffen en de invoer van grondstoffen via de haven.

De **suikerindustrie** (kaart 3) bevindt zich bij de suikerbietproducenten van de leemstreken (Tienen, Oreye, Bruggelle, Brunehaut) en de Polders (Moerbeke en Veurne).

Slachthuizen en vleesverwerkende bedrijven (waarbij beenhouwers en spekslagers niet zijn opgenomen) (kaart 4) zijn er vrij veel: ze zijn talrijker in Vlaanderen dan in Wallonië, waar grote bedrijven ontbreken, behalve in het Luikse. De grote bedrijven zijn ofwel slachthuizen ofwel vleesverwerkende bedrijven. De slachthuizen treft men aan in de steden (zoals Antwerpen, Brussel, Gent, waar ze destijds gekomen zijn omwille van de afzet) en op het platteland (zoals Aubel of Sint-Lievens-Houtem, in de buurt van de intensieve, dikwijls niet grondgebonden intensieve veeteelt). Vleesverwerkende bedrijven zoals te Schoten en Wommelgem of Waarschoot ontwikkelden zich vooral in de buurt van de slachthuizen. Het zwaartepunt ligt in West- en Oost-Vlaanderen (rond Gent).

De **visverwerking** (kaart 4) heeft logischerwijze haar zwaartepunt aan de kust, vooral bij de haven van Oostende.

De **zuivelindustrie** (kaart 5), die zowel de klassieke melkerij als de melkverwerking omvat, telt niet meer zoveel bedrijven als vroeger; de bedrijfseconomische concentratie is er groot geweest. Ze is het sterkst vertegenwoordigd in Oost-Vlaanderen (Aalter, Evergem), de Luikse Weidestreek (Limbourg, Dison), Midden-Limburg (Lummen, Zonhoven). Maar ook elders ontbreken ze niet helemaal (Namen). Specifiek melkverwerkende bedrijven zijn soms ook in of nabij de grote steden (verbruikscentra) gevestigd.

Meer dan de helft van de **veevoederindustrie** (kaart 5) bevindt zich traditioneel in Oost- en West-Vlaanderen, in het bijzonder in de Leie- en Mandelstreek (Deinze, Roeselare, Wielsbeke), waar er een sterke wisselwerking is tussen de veevoederbedrijven en de intensieve veeteelt. Verder is er ook enige veevoedernijverheid in het Antwerpse, invoerhaven van grondstoffen.

Tabaksnijverheid (kaart 6) is er praktisch niet meer in de klassieke tabaksteeltgebieden. De sigarettenfabricage is geconcentreerd in grote bedrijven in de grote verbruikscentra (het Brusselse, Antwerpen, Luik) en Leuven. De Kempen (o.a. Geel, Houthalen, Overpelt) groeperen nog steeds de in de 19de eeuw uit Noord-Brabant overgewaaid sigarenfabricage.

De **productie van alcohol en aanverwante** (kaart 6) heeft nog slechts één grote vestiging, nl. te Brugge.

Fruit- en groentenverwerking (kaart 7) is geconcentreerd in de Mechelse groentestreek (o.a. Sint-Katelijne-Waver, Mechelen), de Antwerpse Kempen (o.a. Grobbendonk), de Limburgse Noorderkempen (o.a. Bree), de tuinbouwstreek van het midden van West-Vlaanderen (o.a. Kortemark, Staden, Ardoois), de fruitteeltgebieden (o.a. Sint-Truiden); de band met de productie van de grondstoffen is duidelijk. Floreffe is een alleenstaand geval.

Meel en afgeleide producten (kaart 8) worden vooral geproduceerd in kleinere bedrijven, nogal verspreid over het gehele land. De grotere zoals Aalst (zetmeel) en Roeselare (deegwaren) behoren tot het domein der afgeleide producten. Antwerpen is als invoerhaven der grondstoffen niet zonder betekenis.

De **fabricage van brood en aanverwante producten** (koekjes e.d.) (kaart 9) is een alomverspreide tak. Slechts een vijftigtal gemeenten blijven beneden de grens van 5 tewerkgestelden. Deze groep omvat immers ook de bakkerijen die in overgrote meerderheid ambachtelijk zijn; het aantal tewerkgestelden in deze lokaalverzorgende bedrijven is in functie van het aantal inwoners van de plaats. Slechts een beperkt aantal bedrijven is industrieel, maar dan zijn het meestal grote vestigingen, die veel werkgelegenheid bieden, zoals in Herentals, Roeselare, Vilvoorde, Nijvel, Verviers, Halle, Ninove, Doornik, Morlanwelz, Zaventem, Blégny, Beveren, Kaprijke. De vestigingsfactoren zijn zeer uiteenlopend.

Cacao, chocolade, chocolade- en suikerwerk (kaart 10) zijn de producten van weinig maar meestal grotere bedrijven. Er is een sterke concentratie in de provincie Antwerpen (vooral in de Kempen) en het Brusselse. De invoer van de grondstoffen en de afzet zijn de belangrijkste lokalisatiefactoren. Verder dienen hier een aantal geïsoleerde gevallen vermeld, hetzij met één grote vestiging zoals Aarlen, Eupen, Lebbeke, Manage, Langemark, hetzij met meerdere kleinere bedrijven zoals Brugge, Gent, Sint-Niklaas.

De spreiding van de **brouwerijen en mouterijen** (kaart 11) is het resultaat van de ontwikkeling tijdens de vorige decennia: zowel bedrijfseconomische als geografische concentratie. Er zijn overgebleven: 2 zeer grote brouwerijen, resp. te Leuven en te Luik; een concentratie van grote en kleine (dikwijls gespecialiseerde brouwerijen) in de vierhoek Antwerpen-Aalst-Brussel-Leuven (o.a. Kontich, Boortmeerbeek, Mechelen, Londerzeel, Sint-Jans-Molenbeek, Puurs, Oudergem); enkele geïsoleerde gevallen zoals Alken, Hoegaarden; enkele kleinere centra in Oost- en West-Vlaanderen en enkele zgn. abdijbrouwerijen.

De productiecentra van **mineraal water en frisdranken** (kaart 12) kunnen in twee groepen worden ondergebracht. Mineraal water wordt vooral geleverd door Spa en Chaudfontaine, naast een paar kleinere in het Luikse en het zuiden van Oost-Vlaanderen; de band met de grondstof is overduidelijk. De productie van frisdranken en limonades is gebonden aan de grote bevolkingsconcentraties zoals Brussel, Antwerpen, Gent, Hasselt-Genk, Charleroi. Soms is er een band met het fruit (o.a. Borgloon).

De groep **overige** (kaart 13) omvat uiteenlopende activiteiten, zoals koffiebrandrijen (o.a. in het Antwerpse), cichoreifabrieken, azijnfabrieken, de productie van ruw ijs, dieet- en kindervoeding, specerijen, soep en soeparoma's, enz. Hier is logischerwijze geen algemene regel vast te stellen. Solitaire vestigingen zoals te Veurne, Leuze-en-Hainaut, Grimbergen, Dilbeek, Vorst, Puurs, Bornem, Schoten en Aartselaar hebben elk hun eigen (verschillende) verklaring.